

ЕРЕМУР КРИМСЬКИЙ

Eremurus tauricus Steven

Родина Асфоделові — Asphodelaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Кримсько-новоросійський ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Кримсько-Новоросійська підпровінція: Крим та Зх. Закавказзя (поблизу м. Новоросійська). В Україні — у різних висотних поясах Гірського Криму. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Спорадично трапляється у вигляді невеликого розміру малочисельних локальних популяцій, проте відомі окремі локалітети (Кримський ПЗ), що мають площу кілька га, в яких рослини зростають досить щільно (до 40% проективного покриття), формуючи густі зарості.

Причини зміни чисельності
Вузька еколого-ценотична амплітуда, приуроченість до маргінальних перехідних від лісових до трав'янистих ценозів, слабка конкурентна здатність, чутливість до впливу антропогенного фактора.

Умови місцезростання
У різних поясах від 500 до 1400 м н.р.м. в ценозах маргінального типу. Кам'янисті осипи, сланці, рідше відслонення, по виходах вапняків, заходить в ялівцеві, соснові та освіт-

лені листяні ліси, тобто в ценози з послабленою ценотичною конкуренцією. Угруповання відносяться до порядку *Alyso-Sedetalia* та класу *Thlaspietea rotundifolii*. Ксеромезофіт.

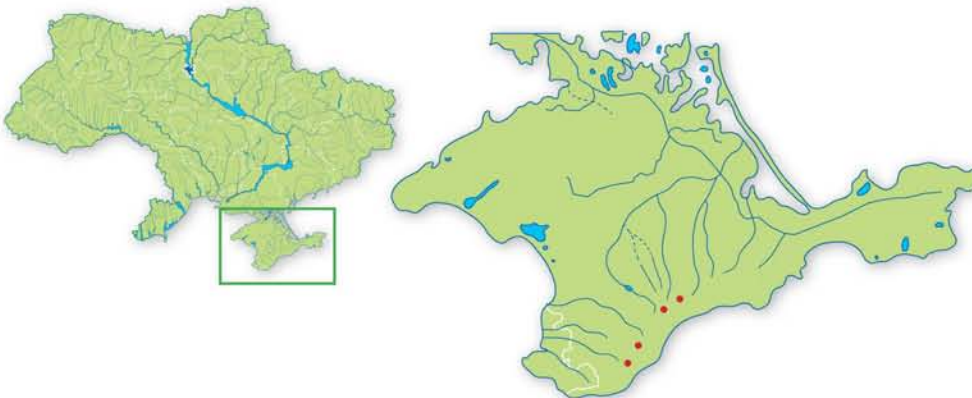
Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина до 1,5 м заввишки. Корені мичкуваті, потовщені. Стебла поодинокі чи кілька, діаметром до 10 мм, прямі, безлисті. Листки широколінійні, до 60 см завдовжки, до 3 см завширшки, по краю гладенькі чи шершаві, у прикореневій розетці. Суцвіття верхівкове, довге (30–80 см), густе, багатоквіткова циліндрична китиця. Квітки білі з широкодзвоникоподібною оцвітиною. Плід — поперечнозморшкувата коробочка, насінини сірі, темні. Цвіте у

травні–липні. Плодоносить у червні–серпні. Розмножується насінням і кореневищем.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесений до Європейського червоного списку. Охороняють в Ялтинському гірсько-лісовому, Кримському та Карадазькому ПЗ. Заборонено порушення умов місцезростання, викопування та збирання рослин, терасування схилів, лісонасадження.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Культивують в Нікітському ботанічному саду — ННЦ УААН.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, генофонд для селекції.

Основні джерела інформації
Косых, Усачева, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: В.В. Савчук

БРАНДУШКА РІЗНОБАРВНА (ПІЗНОЦВІТ РІЗНОБАРВНИЙ)

Bulbocodium versicolor (Ker Gawl.) Spreng. (*B. ruthenicum* Bunge, *B. vernum* L. subsp. *versicolor* (Ker Gawl.) K. Richt., *Colchicum versicolor* Ker Gawl.)

Родина Пізньоцвітові — Colchicaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Європейський з диз'юнктивним ареалом вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Лісостепова та Степова зони на Східноєвропейській рівнині: від Бессарабської до Приволзької височини (Молдова, Україна, Росія), зрідка — в Угорщині, Румунії, Сербії, Італії. В Україні — переважно в Лісостепу та Степу, ізольований локалітет в Прут-Дністровській рівнині (5 місцезнаходжень). Адм. регіони: Кв, Чн, См, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Дц, Лг, Од, Мк, Хс, Зп.

Чисельність та структура популяцій
Популяції від кількох квадратних метрів до 5–25 га, з чисельністю — від кількох десятків до 15 тис. різновікових особин, зі щільністю від 2–5 до 136–160 особин на м². У не порушених або малопорушених місцях сформувалися гомеостатичні популяції з лівосторонніми спектрами. У порушених умовах (лісорозведення на схилах) популяції регресивні, з правосторонніми спектрами.

Причини зміни чисельності
Розорювання, терасування та заліснення схилів, інтенсивний випас, збирання букетів.

Умови місцезростання
Степи кл. *Festuco-Brometea*, екотони між широколистяними лісами та лучними степами на схилах балок. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Весняний ефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 8–15 см заввишки. Бульбоцибулина яйцеподібна, з чорнобурими оболонками. Листки (здебільшого 3) ланцетно-лінійні, з ковпачкоподібною верхівкою. Квітки поодинокі або по 2–3 з'являються одночасно з листками, лілові. Цвіте в березні–квітні. Плодоносить в травні. Плоди — видовжені або видовжено-яйцеподібні коробочки. Розмножується насінням та вегетативно.

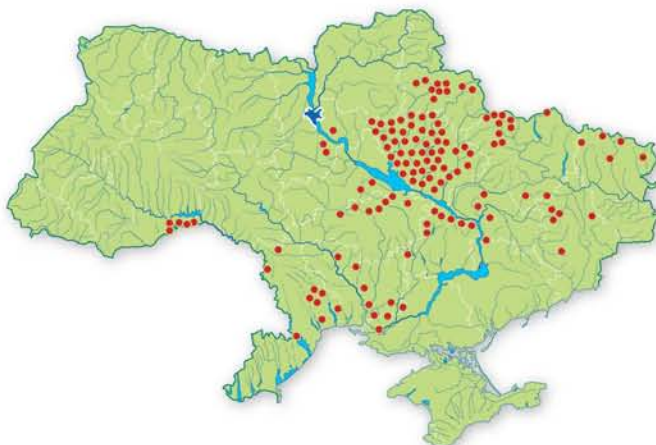
Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють в ПЗ «Сланецький степ», Луганському, Українському степовому, заказниках, заповідних урочищах, ботанічних пам'ятках природи Полтавської та Запорізької обл., в РЛП «Тилігульський» (Одеська обл.) Заборонено розорювання, терасування та заліснення схилів, інтенсивне випасання, збирання букетів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в ботанічних садах (Національному ім. М.М. Гришка НАН України, Донецькому НАН України, Криворізькому НАН України, Чернівецького університету).

Господарське та комерційне значення
Декоративне, лікарське.

Основні джерела інформації
Байрак, Стецюк, 2005; Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Гончаренко, Карпенко, 1998; Кучеревський, 2001; Мельник, Гриценко, Шевченко, 2006; Приходько, 1994; Чорней, Буджак, Токарюк, 2000.

Автори: В.І. Мельник, В.В. Гриценко, М.М. Перегрим, Д.Ю. Шевченко, С.А. Приходько, О.М. Байрак
Фото: В.В. Буджак

ПІЗНЬОЦВІТ АНКАРСЬКИЙ

Colchicum ancycense B.L.Burt (C. *bulbocodioides* M.Bieb., non Brot., C. *triphyllum* auct. non G.Kuntze)

Родина Пізньоцвітові — Colchicaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Вид з диз'юнктивним ареалом на пн. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Середня Європа (пд. сх.), Балканський п-в, Зх., Мала Азія, Молдова (Чумай). В Україні — Причорноморські степи, Рівнинний та Гірський Крим. Адм. регіони: Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій

Популяції локальні з компактно-дифузною або груповою простривою структурою. Щільність популяцій — кілька особин на 100 м². Віковий спектр популяцій повночленний, віталітетний тип рівноважний.

Причини зміни чисельності

Диз'юнктивність ареалу виду, антропогенна трансформація екопів, випасання, розорювання та лісорозведення на степових ділянках, надмірне рекреаційне навантаження, збирання з метою продажу, викопування бульбоцибулин.

Умови місцезростання

Степи, кам'яністі схили, в степових і петрофітно-степових фітоценозах кл. *Festuco-Brometea* і в угрупованнях піщаних степів кл. *Festucetea vaginatae*. Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Зимово-ранньовесняний ефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 5–15 см заввишки. Бульбоцибулина яйцеподібна, обгорнута бурими оболонками. Листки (звичайно 3) лінійні або лінійно-ланцетні, жолобчасті, сизувато-зелені з сосочками по краях. Оцвітина рожево-лілова, 2–3 см завдовжки, квітки (1–5) з'являються одночасно з листками у січні–березні. Плодоносить у квітні–травні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Азово-Сиваському НПП, у Карадазькому ПЗ. Заборонено надмірне випасання, заліснення та розорювання степів, збирання квітів та викопування бульбоцибулин.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, отруйне.

Основні джерела інформації

Вульф, 1930; Ена, Ковтун, Мрук и др., 1998; Мойсієнко, Коломійчук, 2009; Тарасов, 2005; Флора Европейской части СССР, 1979; Флора УРСР, 1950; ЧКУ, 1996; Шеляг-Сосонко, Парфенов, Чопик и др., 1980.

Автори: Л.І. Крицька, А.В. Єна, В.В. Новосад
Фото: М.М. Перегрим, М.Б. Гапоненко

ПІЗНЬОЦВІТ ОСІННІЙ

Colchicum autumnale L.
(*Bulbocodium autumnale* (L.) L.)

Родина Пізньоцвітові — Colchicaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Вид, що знаходиться на сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Охоплює переважно Зх. та Центральну Європу (Великобританія, Данія, Франція, Німеччина, Чехія), а також Пд. (Іспанія, Італія Болгарія, Сербія, Хорватія) та Сх. Європу (Угорщина, Словаччина, Польща, Україна). В Україні — Карпати (переважно в передгір'ях та нижньому гірському поясі, рідше до 1100 м н.р.м.) Зрідка заходить на Поділля та Полісся. Адм. регіони: Жт, Кв, Ль, Ів, Тр, Зк, Чц.

Чисельність та структура популяцій

Локалітети займають площу від 0,3–0,4 до 5–6 га. Просторова структура у порушених еко-топах (пасовища) — контагіозна, а у близьких до оптимуму — дифузно-контагіозна. Щільність популяцій складає 20(30)–60(70) особин на 1 м². За віковою структурою популяції належать до молодих повночленних нормального типу. Здебільшого переважають ювенільні та віргінільні особини. У динаміці популяцій спостерігаються дрібно-масштабні флюктуації.

Причини зміни чисельності популяцій.

Інтенсивно зривається на букети, викопується для пересадження, витоптується худобою, знищується при розорюванні лук.

Умови місцезростання

Зустрічається у садах, на вторинних луках, пасовищах, сінокосах, на заплавах луках, гірських схилах, що відносяться до кл. *Molinio-Arrhenatheretea* та *Sedo-Scleranthetea*, на свіжих дерново-підзолистих та бурих лісових ґрунтах. Мезогірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Трав'яний багаторічник, бульбоцибулинний осінній геофемероїд з тривалим (більше 25 років) життєвим циклом. Листки широколанцетні із загостреною верхівкою розмірами 12–30 см x 1,5–7 см. Квіток у середньому 2–5, оцвітину рожева або пурпурова. Сегменти оцвітини еліптичні 4–7 см завдовжки. Плід — коробочка. Цвіте у вересні–жовтні,

плодоносить у травні–липні наступного року. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють на територіях Карпатського БЗ, Карпатського, «Вишницький», «Гуцульщина», «Сколівські Beskidi», «Ужанський» НПП та низки заказників, пам'яток природи і заповідних урочищ. Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено несанкціоноване збирання рослин, порушення умов місцезростань.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують в ботанічних садах.

Господарське та комерційне значення

Декоративне та лікарське; отруйний вид, містить калкецин.

Основні джерела інформації

Каталог раритетного біорізноманіття заповідників і національних природних парків України, 2002; ЧКУ, 1996; Felbaba-Klushina, 2001.

Автори: Л.М. Фельбаба-Клушина, І.І. Чорней
Фото: Л.Я. Нагорна, В.В. Буджак

